

CAPÍTULO 2.

FENÓMENO DE RAYNAUD

Almudena Barros Barros, Begoña Moreira Martínez

Que é? Concepto da enfermidade.

O francés Maurice Raynaud deu o seu nome a este trastorno, que se caracteriza por unha diminución da circulación sanguínea nos dedos das mans e dos pés, o que provoca dor e cambios de cor nestas localizacións. As veces, pode afectar a outras áreas como os beizos, o nariz e as orellas. Os factores que o desencadean son os cambios de temperatura (xeralmente o frío) e as situacións de estrés e emocións.

A diminución da circulación sanguínea nas mans e nos pés é causada pola contracción dos vasos sanguíneos. Como nas mans e nos pés, os vasos son normalmente pequenos, este peche do vaso (vasoespasmio) dificulta moito a circulación do sangue e polo tanto a osixenación da pel, provocando o cambio de cor.

Grupo de poboación á que afecta e causas.

Aparece con maior frecuencia nas mulleres, na segunda e terceira década de vida.

Cando se produce sen causa aparente, denomínase fenómeno de Raynaud primario ou enfermidade de Raynaud.

Cando se asocia con outra enfermidade, chámase fenómeno de Raynaud secundario.

A frecuencia do fenómeno de Raynaud primario é de aproximadamente o 3-4% da poboación xeral e a do secundario depende da enfermidade subxacente.

O fenómeno de Raynaud secundario asóciase máis frecuentemente con enfermidades reumáticas autoinmunes. Aparece con máis frecuencia na esclerodermia e na síndrome de Sjögren, pero tamén pode facelo noutros tipos de patoloxías como o lupus eritematoso sistémico.

É normal que calquera persoa exposta a un frío intenso teña diminuída a circulación sanguínea distal, pero cando unha persoa ten o fenómeno de Raynaud é tan sensible aos pequenos cambios de temperatura que pode sufrir un ataque ao estar nunha habitación con aire acondicionado.

Causas de Fenómeno de Raynaud secundario:

Enfermidades reumatolóxicas autoinmunes	Esclerose sistémica, síndrome de Sjögren, lupus eritematoso sistémico, dermatomiosite-polimiosite, conectivopatía indiferenciada, vasculite, síndrome antifosfolípido...
Fármacos/drogas	Antimigrañosos, algúns betabloqueantes, drogas...
Ocupacional	Uso de maquinaria vibratoria, traumatismos repetidos, etc.
Infeccións	Virus hepatitis B, C, SARS-COV-2...
Enfermidade vascular	Aterosclerose, microembolia...
Outras causas	Hipotiroidismo, enfermidades hematolóxicas, fibromialxia, trastornos da conduta alimentaria, etc.

Como se manifesta o fenómeno de raynaud? Síntomas.

En situacións de frío, emocións ou estrés, aparecen síntomas temporais, como brotes ou ataques, que duran entre 10 e 15 minutos, ou incluso horas. Os ataques son sempre reversibles e raramente causan danos importantes nos tecidos. Non se deben confundir con outros procesos isquémicos (con falta de circulación), como a trombose ou a vasculite, que son irreversibles e provocan danos estruturais.

Os síntomas habituais do fenómeno de Raynaud son:

- Cambio de coloración da pel nunha secuencia de tres fases, branco-azul-vermello. Primeiro vólvese branco porque chega pouco sangue, en segundo lugar vólvese azul cando o sangue está estancado e en terceiro lugar vólvese vermello (ás veces morado) porque a luz (conduto) do vaso sanguíneo ábrese e o fluxo

---

sanguíneo volve circular. Débense producir polo menos dous dos tres cambios de cor e na orde indicada e sempre debe haber unha fase pálida.

- Dor nos dedos cando están fríos.
- Inchazo, formigo ou dor cando se recupera o fluxo sanguíneo (fase hiperémica).

En casos graves, aparecen úlceras cutáneas e perda de estruturas na parte distal (na punta) dos dedos. Será necesario extremar as precaucións cando existan feridas na pel para evitar infeccións.

Diagnóstico.

Se unha persoa presenta os síntomas aos que nos referimos, debe acudir ao seu médico para que o estude e descarte outros procesos que poidan ser similares. O primeiro que fai o médico é preguntar sobre os síntomas e facer un exame médico xeral. As análises xerais e outras especiais como a busca de anticorpos antinucleares permiten saber se está asociada a algunha enfermidade.

Actualmente, aplícase sistematicamente unha técnica moi sinxela e cómoda para o paciente, que consiste en ver ao microscopio a zona distal dos dedos, buscando anomalías vasculares. Chámase capilaroscopia. Esta técnica, xunto cos resultados da analítica, axuda a diferenciar o fenómeno de Raynaud primario do secundario.

Prognóstico.

O prognóstico no fenómeno de Raynaud primario é bo, sen mortalidade e poucas complicacións.

O prognóstico do fenómeno de Raynaud secundario está directamente relacionado coa causa que o provoca. Así mesmo, depende da intensidade da isquemia e dos tratamentos que apliquemos para mellorar o fluxo sanguíneo.

É importante establecer un diagnóstico correcto porque, dependendo da causa, a eficacia de moitas terapias depende de que se empreguen ao inicio da enfermidade.

Como se trata?

Non existe un tratamento curativo para o fenómeno de Raynaud, pero existen regras e tratamentos para previr ataques no fenómeno de Raynaud primario e danos nos tecidos no fenómeno de Raynaud secundario.

É necesario que o paciente se implique porque as medidas de protección contra o frío e o coidado da pel son moi importantes.

Medidas que o paciente pode tomar:

- Protexerse do frío cubríndose ben, non só mans e pés, senón todo o corpo, incluíndo nariz, beizos e orellas. Debe usar roupa de abrigo incluíndo as camisolas, sombreiro, bufanda, luvas, medias grossas e botas.
- Debe evitar o contacto directo co frío, evitando recoller alimentos fríos do frigorífico ou do conxelador.
- Protexer a pel: é importante que a pel se manteña ben hidratada para previr cortes e fisuras, usar cremas suavizantes, xabóns suaves e locións para as uñas.
- Relaxación: o estrés pode desencadear o ataque, polo que convén realizar exercicios aeróbicos e relaxantes ou calquera técnica utilizada actualmente para reducir ese estrés.
- Non se debe fumar porque o tabaco provoca vasoespasmo, é dicir, que chegue menos sangue a todo o corpo e pode desencadear episodios do fenómeno de Raynaud nas mans e nos pés. Ademais, o tabaco provoca danos aos vasos sanguíneos que poden agravar o problema.
- Se aparecen úlceras ou feridas, é necesario consultar rapidamente, xa que require tratamento específico por parte do médico. Así mesmo, o risco de infeccións aumenta nestas situacións.
- Nun ataque agudo, hai que manter a calma e pensar que os ataques son reversibles. Hai que quentar gradualmente as mans e pés. Se usa auga para mellorar a circulación, só debe estar quente, xa que a auga moi quente pode erosionar a pel.

Tratamento médico:

Non existen medicamentos específicos para o fenómeno de Raynaud primario, pero outros que se usan para tratar a presión arterial ou problemas cardíacos son eficaces.

O tratamento médico do fenómeno Raynaud secundario depende da enfermidade asociada. Cando a causa é unha enfermidade reumatolóxica, a mellora é máis difícil.

Os medicamentos que se usan son vasodilatadores, é dicir intentan facilitar o paso da sangue. Entre eles hai medicamentos orais (como nifedipina ou amlodipino, captopril ou enalapril, losartan, prazosina, bosentan, ambrisentan, sildenafilo ou tadalafilo) e medicamentos intravenosos (análogos de prostaglandina intravenosa como iloprost ou epoprostenol). Estes medicamentos indícanse como tratamento segundo a orixe ou a gravidade do fenómeno de Raynaud.

Ademais, sempre se debe prestar especial atención ao coidado e tratamento das úlceras dos dedos que poden ocorrer no fenómeno de Raynaud grave.

BIBLIOGRAFÍA:

1. *Balsa, A. — Díaz-González, F. — Álvaro-Gracia, J. — Bustabad, S. — Carreira, P. — Gómez-Puerta, J. Tratado de Enfermedades Reumáticas. Sociedad Española De Reumatología (SER). 2ª Edición. Noviembre 2022. Editorial Médica Panamericana S.A.*
2. *Dossier informativo sobre fenómeno de Raynaud. Fundación Española de Reumatología. Fenómeno de Raynaud: qué es, síntomas y tratamiento (inforeuma.com)*